s Brnem i Jihlavou, opomenuty nejsou ovšem ani zmínky o knihách a knihovnách jinde, ve Znojmě, v Olomouci, i v menších městech, např. v Boskovicích. Závěrečná studie opět z pera Miroslava Myšáka mapuje působení první brněnské tiskárny, a zvláště původ tiskařů a typografickou produkci tiskárny. Mezi produkty tiskárny bychom nalezli jak tisky vydané vlastním nákladem, tak i externí zakázky (jednolisty, objednávky z Uher či Olomouce). Studii vhodně doplňují tabulkové přehledy o doložených tiscích. Na studie přímo navazuje výstavní katalog, mapující knižní kulturu na Moravě od nestarších dokladů (velkomoravská pisátka – stily), přes rukopisné zlomky až po iluminované rukopisy vrcholného a pozdního středověku a nejstarší tisky. Práce je tedy katalogem v tom nejlepším slova smyslu, neboť nejenže poskytuje podrobné informace o vystavených předmětech, ale nad rámec toho shrnuje stav poznání vzdělanosti a psané kultury na Moravě od raného středověku až do počátků novověku prostřednictvím výše anotovaných studií, psaných předními odborníky na danou problematiku.

Jan Boukal
DOI: 10.14712/23365730.2026.38

Adam Pálka, Martin Lupáč z Újezda. Osobitý myslitel husitské éry
(Edice Středověk, sv. 9), Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2026, 332 s.,
ISBN: 978-80-7422-882-7

Důležitým příspěvkem k dějinám konfesijní polemiky 15. století je nová kniha Adama Pálky, která se zabývá jednou z nejvýznamnějších utrakvistických osobností první poloviny 15. století. Martin Lupáč z Újezda byl nejen myslitelem a knězem, ale také diplomatem aktivně se podílejícím na jednáních s basilejským koncilem, včetně jihlavského sněmu roku 1436. K tematice kompaktát, která zde byla zpečetěna a vyhlášena, se pak Lupáč ve svých dílech vyjadřoval takřka celý svůj život. Pálkova kniha proto kromě samotného života Lupáče analyzuje jeho rozsáhlé polemické spisy, a to jak ve vzájemném srovnání, tak v komparaci s texty jiných utrakvistických autorů.

Text je rozdělen do pěti kapitol. První z nich představuje klasický, podle Pálky dosud nejpodrobnější, životopis protagonisty. Vyzdvihnout lze například část *Vzdělanec bez univerzitního gradu?*,[1] kde autor řeší Lupáčův vztah k pražské univerzitě. Rozborem pramenů dochází k závěru, že tento myslitel sice pravděpodobně studoval, ale titulu z nějakého důvodu nedosáhl, což souhlasí se závěry starší literatury. Tu Pálka kriticky hodnotí a mírně upřesňuje.

Další tři kapitoly se zaměřují na Lupáčovu literární tvorbu, která je zkoumána z několika úhlů pohledu. Každý z nich je představen v samostatné kapitole.

Nejprve se autor zaměřuje na Lupáčovy reflexe událostí z let 1432–1437. Komparuje jeho různé popisy téhož dění, čímž získává představu o charakteru Lupáče jako autora. Důraz přitom klade na otázku, zda si texty odpovídají, nebo v nich dochází k navzájem neslučitelným změnám. Analýzou popisů zjišťuje, že se jednotlivé zprávy o téže události

[1] A. Pálka, *Martin Lupáč z Újezda*, s. 19–24.

liší v detailech a že pro Lupáče vždy plní stejnou úlohu. Jsou jím totiž využívány jako účinný polemický prostředek namířený proti katolíkům.

Získané poznatky dále prohlubuje třetí kapitola. Ta postupuje podle podobného principu jako kapitola předešlá, ale místo událostí sleduje tři čelní představitele tehdejší politické moci – papeže Evžena IV., krále Zikmunda Lucemburského a basilejský koncil. Konec kapitoly je věnován popisům stejných aktérů, ovšem prostřednictvím pohledů jiných utrakvistických literátů. Jejich analýzou Pálka zjišťuje, zda byl Lupáčův styl psaní a uvažování typický pro tehdejší autory, a dochází k poznatku, že nikoliv. Proto ho také jak v knize, tak v jejím podtitulu po právu nazývá osobitým myslitelem.

Následuje další analytická kapitola, tentokrát celá zaměřená na Lupáčovo líčení kompaktát a polemiky s nimi spojené. Větší prostor zde dostávají sporné konfesijní body, jako například přijímání dítek, platnost kompaktát nebo status kalicha (konkrétně zda byl kalich koncilem schválen, a jeho dřívější přijímání bylo tedy oprávněné, nebo propůjčen, tudíž byl dříve neoprávněný). Vzhledem k tomu, že jsou zahrnuty nejen Lupáčovy argumenty, ale také výroky dalších kališnických i katolických myslitelů, lze podle Pálky tuto část monografie označit za „nejobsáhlejší vhled do polemiky o kompaktáta v 15. století."[2]

Poslední, pátá kapitola se od předchozích tří liší, i když také ona využívá Lupáčovy texty stejně jako díla, u kterých jeho autorství není jisté. Hlavním tématem je zde možný vliv Lupáče na Jednotu bratrskou, a zejména pak na její odtržení od institucionální církve roku 1467. Pálka sám přitom uvádí, že výzkum této problematiky je teprve na počátku, takže se jedná spíše o náhled s předběžnými závěry. Ty naznačují, že Lupáč jistý vliv na Jednotu skutečně měl.

Závěr monografie přehledně shrnuje poznatky jednotlivých kapitol a zároveň spojuje vlastní badatelské téma – osobnost Lupáče – s širší historiografickou problematikou, kterou představují basilejská kompaktáta. Pálka poukazuje na skutečnost, že ani uvnitř konfesijních skupin nebyly názory na jejich výklad jednotné, což ukázala jeho výše zmíněná analýza textů tehdejších myslitelů. Nejednoznačnost formulací kompaktátních článků umožňovala různé čtení jednotlivými stranami. Podle autora je tato nejednoznačnost v české historiografii doposud nedostatečně reflektována. Badatelé by si pak měli dávat větší pozor na terminologii související s touto problematikou, aby nevědomky nedávali za pravdu té či oné straně polemického konfliktu.

Kromě běžných závěrečných částí tuto monografii uzavírá také velmi zajímavá příloha s přehledem pozdně středověkých spisů, které reflektují basilejská kompaktáta. Jsou zde díla jak katolíků, tak utrakvistů, přičemž se podle autora jedná o nedokončenou pracovní verzi, jíž bude dále doplňovat. U Lupáčových děl, která tvoří první část přílohy, Pálka vždy uvádí jejich charakteristiku a vztah ke kompaktátům; kromě rukopisů udává také příslušnou literaturu. V rámci té dominuje práce F. M. Bartoše, která se skládá ze studie a seznamu Lupáčových textů.[3] Oproti Bartošovi není Pálkův seznam vyčerpávající a zaměřuje se skutečně pouze na texty, které se nějak dotýkají kompaktát (což ovšem souhlasí s cílem seznamu, tj. podat soupis děl reflektujících tento dokument). Jeho přínosem je tedy větší přehlednost (u Bartoše je obsah textů probírán v jiné části studie, než ve které se nachází

[2] A. Pálka, *Martin Lupáč z Újezda*, s. 177.

[3] František Michálek Bartoš, *Martin Lupáč a jeho spisovatelské dílo*, Reformační sborník 7, Praha 1939, s. 115–140.

daný soupis) a doplněná odborná literatura. Soupis bude jistě velkým přínosem pro badatele konfesijních polemik, zájemci o všechna Lupáčova díla by se měli zorientovat podle první kapitoly Pálkovy monografie, případně se obrátit na starší literaturu.

Celkově lze o knížce A. Pálky říci, že se nejedná o dílo určené laikům ani těm, kteří se s tématem teprve seznamují. Základem knihy je disertační práce, při jejímž koncipování předpokládal autor maximální vhled čtenářů do daného tématu. Kniha obsahuje mnoho latinských vět a frází, z nichž mnohé jsou přeloženy či vysvětleny pouze částečně, případně vůbec. I v poznámkách pod čarou se místy vyskytují až zbytečně rozsáhlé citace původních latinských pramenů. Ty někdy neslouží jako podklad k českému překladu v samotném textu, ale jako důkaz pro předkládanou informaci, k čemuž by postačila pouhá bibliografická citace (hlavně v první kapitole, Lupáčově životopise, se dlouhé latinské odstavce zdají být zbytečné). Také někteří autoři, s nimiž se čtenář v textu setká, nejsou dostatečně představeni pro toho, kdo se tématem nezabývá hlouběji. Navíc informace, které by méně zasvěceným čtenářům pomohly, jsou podány příliš pozdě. Zde narážím zejména na vynikající vysvětlení jihlavských kompaktát, které je ovšem uvedeno až jako začátek čtvrté kapitoly, byť je tento pramen důležitým tématem celé knihy a autor na jednotlivé cedule kompaktát odkazuje již v dřívějších kapitolách.

Pálka sám poukazuje na jeden problém své monografie, který i přes pochopitelnost svého výskytu a autorovo ospravedlnění poněkud kazí zážitek z četby. Je jím časté opakování informací. Problém vyplývá ze zvoleného formátu práce, kdy se na stejné téma pohlíží z různých úhlů pohledu, avšak skrze stejné prameny (tj. Lupáčovy spisy). Nejvíce je to patrné u popisu basilejského koncilu, který je zastoupen v druhé, třetí a nepřímo i čtvrté kapitole. Nabízí se tak otázka, zda nebylo možné zvolit lepší rozložení kapitol, které by se tomuto problému vyhnulo (například nechat popis koncilu pro druhou kapitolu a třetí věnovat pouze fyzickým osobám).

Drobnou vadou publikace je pak formát obsahu na počátku knihy. Kapitoly i podkapitoly mají většinou dlouhé názvy a od čísla strany jsou odlišeny pouze větší mezerou (bez zarovnání). To je pro oko velmi matoucí, zejména když daná (pod)kapitola končí letopočtem.

Výše zmíněné nedostatky rozhodně nemohou překrýt fakt, že se jedná o kvalitně zpracované dílo, jehož autor má očividně obrovské znalosti v dané tematice. To dokládá i rozsáhlý seznam literatury, který obsahuje i 11 Pálkových dílčích studií a jeho diplomovou práci. Kniha nabízí mnoho nových a zajímavých poznatků (velmi oceňuji například tabulku počtu účastí významných diplomatů na jednotlivých jednáních s koncilem v letech 1432–1437) a umně propojuje své primární téma s širší problematikou. Je tak velkým přínosem pro badatele českých dějin 15. století.

Eliška Boudová
DOI: 10.14712/23365730.2026.33